

2.1.3.2. La literatura com a llenguatge de funció poètica

Un altre intent de definir la literatura va néixer, també amb els formalistes, de la contraposició entre una funció *pràctica* i una funció *estètica* del llenguatge. Es, com l'anterior, una distinció que ha guanyat molts adeptes, i que recorda la diferenciació entre llengua literària i llengua estàndard.

Vist amb perspectiva, sembla clar que la distinció entre llenguatge pràctic i llenguatge estètic fou consonant amb alguns corrents ideològics influents en l'època en què va ser formulada, els quals veien en l'art un fet autònom, desproveït de qualsevol funció cognoscitiva o referencial: tal era, al capdavant, la doctrina wildeana de *l'art pour l'art*.

Les primeres reflexions que Jakobson va fer el 1921 sobre les funcions del llenguatge feien èmfasi en la distinció encara rudimentària entre les funcions *referencial* i *estètica*²⁰. Molt després, el propi Jakobson millorà

²⁰ Segons Di Girolamo, op. cit., p. 37, va ser Roman Jakobson el primer a formular aquesta distinció a *Novéishaia rússkaia poezia* (1921), editat en francès com "Fragments de *La Nouvelle Poésie Russe*", dins Tzvetan Todorov, ed., *Questions de poétique*, Paris, Editions du Seuil, 1973, pp. 11-24.

considerablement la seva proposta inicial²¹, tot incorporant-hi les de Malinowski sobre la *funció fàtica*²², Bühler sobre la *funció conativa*²³ i Carnap sobre la *funció metalingüística*²⁴; finalment, hi afegi la *funció poètica*.

En comparació amb el primitiu esquema binari de funcions, la nova proposta aportava suggeriments valuosos per a la reconsideració de la comunicació lingüística en general i del fet literari en particular. Cada funció és característica d'un tipus específic de comunicació lingüística, però no el monopolitza; altrament, les funcions solen combinar-se en un *acte de comunicació verbal* qualsevol (entès com a l'acte d'enunciació que produeix *textos o enunciats*), tot i que una d'elles exerceix el paper dominant sobre les altres. Els enunciats poètics o literaris es caracteritzen precisament perquè en ells predomina la funció estètica o poètica:

²¹ En el famós article "Lingüística y poètica" (1960), dins Roman Jakobson, Ensayos de lingüística general, Barcelona, Seix Barral, 1975, pp. 347-395.

²² Bronislaw Malinowski, "The Problem of Meaning in Primitive Languages" (1923), dins C.K. Ogden i I. A. Richards, The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language upon Thought and on the Science of Symbolism, London, Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., 1923. Citat per Di Girolamo, op. cit., 38.

²³ Formulada a Karl Bühler, Teoría del lenguaje, Madrid, Revista de Occidente, 1950.

²⁴ Rudolf Carnap, Logische Syntax der Sprache, Viena, Springer, 1934. Citat per Di Girolamo, op. cit., p. 38.

"La función poética no es la única función del arte verbal, sino sólo su función dominante, determinante, mientras que en todas las demás actividades verbales actúa como constitutivo subsidiario, accesorio."²⁵

Un dels aspectes essencials de la proposta de Jakobson era la distinció entre *funció poètica*, d'una banda, i *poètica*, de l'altra. La poètica és aquella part de la lingüística que estudia la presència de la funció estètica no només en la poesia o en l'art verbal en general -on és preeminent-, sinó també en d'altres parcel·les d'activitat lingüística que també poden incorporar-la en graus variables:

"La poètica, en el sentido lato del término, se ocupa de la función poética no sólo en poesía, en donde la función se sobrepone a las demás funciones de la lengua, sino también fuera de la poesía, cuando una que otra función se sobrepone a la función poética".²⁶

La presència de la funció poètica en un discurs no poètic no consisteix merament a ornar-lo o embellir-lo, sinó que afecta el seu valor sencer. Atribuir a la *poeticitat* un mer paper decoratiu palesa crassa ignorància del valor estètic i cognoscitiu que la literatura ha tingut i té:

"La poeticidad no consiste en añadir una ornamentación retórica al discurso, sino en una revalorización total del discurso y de cualesquiera de sus componentes."²⁷

Malgrat que en un primer cop d'ull aquesta manera de plantejar la definició de la *literaritat* sembla conclusiva, una reflexió més atenta revela les seves insuficiències

²⁵ Jakobson, op. cit., 1975, p. 358.

²⁶ Jakobson, op. cit., 1975, p. 363.

²⁷ Jakobson, op. cit., 1975, p. 394.

heurístiques. Com assenyala Di Girolamo, és lícit preguntar-se quina funció és la dominant a, posem per cas, els més antics poemes èpics medievals, valorats avui pel seu valor estètic però apreciats en la seva època per la seva funció referencial. Quina funció és la dominant a, per exemple, alguns poemes de Brecht o a Germinal de Zola? I com distingir, en virtut d'aquesta proposta, alguns anuncis publicitaris en què la funció poètica és preeminent (els paronomàstics *Vols Bols?* o *I like Ike*) dels textos sancionats com a literaris *sensu stricto*? Perquè un vers al.literatiu és més literari que un lema publicitari al.literatiu?

L'anàlisi de Jakobson, doncs, no resol satisfactòriament les dificultats inherents a definir la *literaritat*. Els casos liminars que hem esmentat, molt freqüents, qüestionen la capacitat explicativa de la teoria de les funcions i obliguen l'investigador, al capdavant, a recórrer al pur subjectivisme o bé al *contenutismo* que les perspectives formalistes malden per bandejar.

2.1.3.3. La literatura com a llenguatge connotat

La distinció entre *denotació* i *connotació* és ja clàssica en el pensament lingüístic i literari contemporani. En general, la noció de denotació, entesa com "el valor informatiu-referencial de un terme, regulado por el código"²⁸, s'oposa a la de connotació, concepte que, engloba "todas las significaciones no referenciales"²⁹. Si la denotació és, doncs, el significat primerament associat a un significant, la connotació és vista com un sentit segon, tercer o enèsim, *afegit* al significat inicial i depenent d'ell. El fet que un enunciat sigui interpretat connotativament i no denotativament depèn de factors lingüístics (fonètics, sintàctics, morfològics, semàntics, etcètera) o extralingüístics (entonació, fesomia, gesticulació, context i circumstància de l'enunciació)³⁰.

Un estesa tesi pretén resoldre la distinció entre les hipotètiques llengua estàndard i llengua literària tot apel·lant a la citada diferència entre denotació i connotació. La literatura seria, doncs, gràcies a la seva

²⁸ Angelo Marchese i Joaquin Forradellas, Diccionario de retórica, crítica y terminología literaria, Barcelona, Ariel, 1986, p. 75.

²⁹ Tzvetan Todorov dins Marchese i Forradellas, op. cit., p. 75.

³⁰ En paraules d'Eco

"Lo que constituye una connotación en cuanto tal es el hecho de que ésta se establece parasitariamente a partir de un código precedente y de que no puede transmitirse antes de que se haya denotado el contenido primario."

Umberto Eco, Tratado de semiótica general, Barcelona, Lumen, 1981, p. 111.

presumpta no referencialitat, l'àmbit propi de la connotació, mentre que la llengua estàndard, la *parole*, seria el terreny propi de la denotació. Per Segre, per exemple, "la descripció de la semiòtica connotativa resulta absolutament idèntica a una descripció del funcionamiento del texto literario"³¹.

El reduccionisme implícit en aquesta atribució de competències és funest: d'una banda hi ha l'anomenada llengua estàndard, suposadament linial, monosèmica, acromàtica, inexorablement referencial i ajustada a un hipotètic grau zero denotatiu; d'una altra, la denominada llengua literària, presumpte reducte de la connotació, regne de la riquesa i la multiplicitat semàntica ja no linial sinó rugós, espès, cromàtic.

Les coses són ben diferents, al meu parer. La connotació no pot ser entesa com un atribut específic del text literari, sinó com una possibilitat semàntica comuna a totes les formes d'existència efectiva del llenguatge -que no son dues, sinó múltiples. Com puntualitza Di Girolamo³², "todo acto lingüístico, todo enunciado, todo texto, es necesariamente connotativo; denotación y connotación se distinguen sólo en tanto que momentos del análisis".

Es necessari superar la falsa contraposició entre llenguatges denotatius i connotatius. En tot cas, de manera provisional, es pot pensar que la connotació és present a

³¹ Cesare Segre, Principios de análisis del texto literario, Barcelona, Crítica, 1985, p. 59.

³² Di Girolamo, op. cit., p. 20.

tots els enunciats lingüístics, i que la tasca analítica consisteix a esbrinar en quin grau i de quina manera hi és a cadascun d'ells.

La ubiqüitat de la connotació és constatable arreu. Des d'una òptica estrictament lingüística és indemostrable que una expressió col·loquial qualsevol sigui menys connotativa que un poema o una novel·la. L'escriptor és, en tot cas, un individu diferenciat de la resta només en virtut que potser és *conscient* d'usar *deliberadament* la connotació, a diferència de la gent comú, que suposadament l'empra sense saber-ho. Però, què diríem llavors d'aquelles modalitats de llengua estàndard, com ara la publicitat i certes formes de periodisme, que empren de manera conscient i deliberada la connotació? Es que un vers tan polisèmic com "Hoy es siempre todavía", de Machado³³, no pot ser usat amb bons resultats en un anunci televisiu de, posem per cas, una companyia d'assegurances de mort?

El tresor analític i descriptiu llegat per l'antiga retòrica, incorporat en les últimes dècades per l'estilística, permet demostrar que la connotació és una

³³ El propi Machado criticava les deformacions *retoricistes* en literatura i en poesia:

"Sabed que en poesia -sobre todo en poesia- no hay giro o rodeo que no sea una afanosa búsqueda del atajo, de una expresión directa; que los tropos, cuando superfluos, ni aclaran ni decoran, sino complican y enturbian; y que las más certeras alusiones a lo humano se hicieron siempre en el lenguaje de todos"

Juan de Mairena, Madrid, Alianza Editorial, 1981 p. 300.

dimensió inherent a totes les manifestacions lingüístiques. Aplicada a l'estudi de la llengua estàndard, l'anàlisi retòrica exclou que pugi existir un ús transparent del llenguatge. En aquest sentit, com sosté Di Girolamo,

"la más banal metáfora de uso cotidiano constituye un connotador, tanto como la más compleja y trabada construcción del discurso a través de la organización de las partes, etc., en un texto científico, filosófico, político o narrativo."³⁴

L'anàlisi retòrica és tal vegada l'única disciplina lingüístico-literària capaç d'examinar amb detall, fora d'elucubracions abstractes, les formes variables com la connotació és present als diversos usos del llenguatge. Es, sens dubte, el millor instrument per encarar l'estudi estilístic de les peces literàries, però també, en igual mesura, de la parla col·loquial -amb la seva multiplicitat de registres- i dels altres llenguatges socials, inclòs el periodístic.

* * *

Del que hem dit es desprèn que la definició de la *literatitat* no pot recolzar-se en cap qualitat intrínseca a l'obra literària -sigui la distinció respecte de la llengua estàndard, la presència de la funció estètica o el monopoli de la connotació. Enfrontats amb aquesta incapacitat teòrica, els estudiosos contemporanis acaben recorrent a valoracions de caràcter ideològic, basades en prejudicis estètics extrets del vell però tanmateix persistent

³⁴ Di Girolamo, op. cit., p. 71.

paradigma dominant.

Al capdavant, malgrat els esforços esmerçats pels diferents formalismes per a definir la *literaritat* prescindint de les velles restriccions, la literatura continua sent entesa, en línies generals, com a *monument integrat per obres impreses de ficció*.

Ara només resta, un cop constatades les dificultats inherents a la definició de la literatura i de la literaritat, exposar breument què és el que nosaltres en considerem.

2.1.4. QUE ES LITERATURA: A MANERA DE CONCLUSIO
PROVISIONAL

Si, tal com hem vist, la literatura no pot ser definida com una llengua desviada respecte de l'estàndard i caracteritzada pel quasi monopoli de la funció poètica i de la connotació; i si, en contra del que sosté el vell paradigma, no és definible tampoc com un monument ahistòric imprès alié a tota referencialitat, com definir-la, doncs, quines característiques li hem d'atribuir?

Segons el que he exposat fins ara, crec possible arribar a algunes conclusions provisionals, que ens serviran com a punt de partida:

1. La noció de literatura no s'ha de limitar, evidentment, a les obres impreses. El seu abast potencial, molt més gran, inclou així mateix d'altres formes d'activitat lingüística de caràcter oral: en primer lloc, és clar, la tradicional *literatura oral* (rondalles, contes, refranys, llegendes, teatre representat, cançons), però també les noves modalitats acroamàtiques vinculades a la cultura contemporània (certs programes radiofònics i televisius, guions cinematogràfics i videogràfics, etcètera).

2. La noció de literatura no pot ser restringida a les obres de ficció o imaginació. Ha d'incloure, a més a més, l'enorme territori de la literatura testimonial (cròniques, narracions de viatge, biografies, autobiografies

i memòries, diaris, quadres de costums, etc.), així com alguns gèneres tradicionals de caràcter discursiu (l'assaig, sobretot, però també certes formes d'escriptura científica i filosòfica). Alhora, la noció de literatura que propugno abraça les noves modalitats de literatura documental, entre les quals vull destacar les anomenades *històries de vida*, algunes narracions sociològiques i antropològiques i, molt especialment, certes modalitats del periodisme imprès, com ara la crònica, l'entrevista de personatge, el retrat, l'article d'opinió, la columna i, sobretot, el reportatge.

3. La noció de literatura no es pot limitar a un selecte parnàs d'obres canòniques. Les tradicions existeixen, no hi ha dubte, però no per elles mateixes sinó en funció de la producció i la reproducció que productors i públics en fan en cada època i lloc donats. La literatura no és, per tant, un canon immutable en el temps, sinó una activitat cultural i comunicativa en transformació permanent, incessantment produïda, reproduïda i esmenada. Allò que ara i aquí hom considera literari pot ser demà literatura marginal, menystinguda o simplement inexistent, en la mesura que ningú no ho valori com a tal. O a l'inrevés.

Allò que en cada moment i lloc donats val a considerar literatura no depèn només dels dictats de professors, escriptors, crítics i *mandarins* culturals, sinó d'un conjunt de factors molt més complex, en el qual les expectatives dels diferents públics juguen un paper preeminent -per bé que les capes il·lustrades no les hi atorguin ni veu ni vot.

La tasca investigadora que en aquest terreny resta per fer és enorme; a més de les disciplines que ja s'hi dediquen, com ara l'estètica de la recepció, la pragmàtica i la sociologia de la literatura, la contribució de la història de la comunicació social pot ser valuosa.

4. La llengua literària no es pot definir per oposició a la llengua estàndard. El reduccionisme implícit en aquesta dicotomia és senzillament barroer: el llenguatge és una activitat social i individual alhora, complexa i múltiple. Hom pot establir categories de llenguatge només a efectes analítics, però no pretendre que la complexitat del llenguatge realment existent s'ajusti a les crosses metodològiques. No hi ha una llengua literària, en la mesura que no hi ha tampoc una hipotètica llengua estàndard. Hi ha, en canvi, usos diversos del llenguatge destinats a satisfer funcions culturals i comunicatives diferents, als quals cada cultura donada assigna un valor específic (estètic o referencial, artístic o comunicatiu, creatiu o automàtic). Existeixen, òvbiament, diversos nivells lingüístics, estils, registres i gèneres corresponents a usos concrets del llenguatge, però la seva existència no es dona en puresa niva, sinó en aiguabarreig, i depassa amb escreix l'estretor de la dicotomia llengua literària/llengua estàndard.

5. La literatura no es defineix per l'ús quasi exclusiu de la funció poètica. Es cert que tal funció és la dominant en els textos d'intenció literària, però també que

sol ser present, amb caràcter sovint subsidiari, a d'altres formes d'activitat lingüística (com les parles col.loquials, el periodisme, l'escriptura científica o la publicitat). En els textos literaris, d'altra banda, la funció estètica pot estar en situació d'igualtat amb d'altres, com l'expressiva, la metalingüística o la referencial. La presència de la funció referencial, en concret, pot ser mínima o quasi inexistent, però també molt elevada, sense que un text deixi de ser considerat literari en un determinat context social. La funció estètica és present, sens dubte, a la literatura, però no basta per caracteritzar-la.

6. La literatura no posseeix el monopoli de la connotació, com demostra la incessant aplicació de les figures i trops retòrics a múltiples usos del llenguatge. Tant connotat per estar un text valorat com a literari com un altre tingut com col.loquial, funcional o referencial. El que diferencia, en tot cas, els textos literaris és que la connotació hi és emprada amb consciència, deliberadament -cosa que pot esdevenir-se també, tot sigui dit, en un enunciat col.loquial, en un titular de premsa o en un lema publicitari. Cal tenir present, a més, que la connotació pot restar reduïda al mínim en algunes obres literàries -com en les novel·les objectives de Robbe Grillet-, i en canvi pot esdevenir molt elevada en d'altres usos no literaris del llenguatge.

7. En definitiva, la literatura no és res de donat, predeterminat d'antuvi, sinó alhora una activitat i una

noció produïda socialment. La seva definició depèn de diversos factors històricament donats i, per tant, canvians. Ni la intenció amb què un text és produït ni les seves característiques intrínseques -de nivell estilístic, registre o composició- són raons suficients per atorgar-li la consideració de literari: aquesta és fruit, més aviat, de valoracions socials extrínseques al text, entre les quals el reconeixement de cada públic donat té un paper rellevant. La literatura és, des d'aquest punt de vista, un discurs construït socialment; compost, d'una banda, per la *intenció literària* dels qui la produeixen, i d'una altra, sobretot, pel sentit o reconeixement *literari* que li atorguen els qui la consumeixen.

Aquesta, i no cap altra fundada en hipotètics valors intrínsecs, em sembla l'única definició satisfactòria possible.

2.2. COMPARATISME PERIODISTICO-LITERARI (CPL)

2.2.1. COMPARATISME I LITERATURA COMPARADA

Des que vaig començar a estudiar el reportage novel·lat, se'm va fer intuïtivament evident la necessitat d'organitzar el treball mitjançant la comparació. De primer, perquè la en principi desordenada i temptativa tasca de llegir i examinar peces de caràcter divers suscitava un enfilall de preguntes i qüestions tendents a establir ponts, relacions i connexions entre obres, autors i corrents diferents. Més tard, perquè aquesta associació no sistemàtica anà adquirint ordre i cohesió, fins que em vaig adonar que el que havia començat fent a les palpentes s'havia convertit en un exercici constant d'escriptura comparada.

L'exercici de comparació afectava, de més a més, dues vessants bàsiques de la investigació: d'una banda, el ja citat treball de constitució i classificació del corpus empíric, el qual va haver de ser construït *ad hoc* a partir de materials dispersos, que mai no havien estat associats abans de manera sistemàtica; d'una altra, la tasca de bastir un marc teòric i metodològic adequat a la recerca, que m'obligà a procedir interdisciplinàriament, tot conjugant perspectives teòriques molt diferents.

El treball simultani en els dos fronts es convertí, de fet, en un exercici de *comparatisme periodístico-literari*, clarament deutor del *comparatisme literari* pròpiament dit, estudiat per la disciplina coneguda com Literatura Comparada. Tot seguit explico què entenc per *comparatisme*, què per *comparatisme literari* i què, finalment, per

comparatisme periodístico-literari.

2.2.1.1. La comparació com a mètode de coneixement

Tot i que l'exercici de la comparació és tan vell com el mateix pensament estètic -ja el practicà Aristòtil en comparar els gèneres tràgic, líric i èpic-, la presa de consciència teòrica sobre la utilitat de la comparació és datable molt més recentment, entre finals del segle XVIII i principis del XIX. De fet, el concepte goethià de *Weltliteratur* (literatura del món) expressà l'anhel romàntic de fer avançar la civilització a través del coneixement de les literatures del món, incloses aquelles alienes a la tradició greco-llatina. Més explícita encara fou Mme. de Staël, teòrica i divulgadora del Romanticisme, per a qui la comparació era una eina indispensable del judici: "Vous ne pouvez juger qu'en comparant"¹. També per a Benedetto Croce, la comparació era una de les eines conceptuals que permetien abordar l'estudi de la literatura, tot i que no la considerava privativa dels estudis literaris².

¹ La cita pertany a De la littérature, i és recollida per Donald Fanger a "Romanticism and Comparative Literature", dins Comparative Literature, University of Oregon, XIV, 1962, 155.

² Croce a "La letteratura comparata", dins Problemi di estetica, Bari, Laterza, 1923, p. 71, citat per Claudio Guillén, Entre lo uno y lo diverso. Introducción a la literatura comparada, Barcelona, Crítica, 1985, p. 32.

En l'època contemporània, la comparació ha assolit un relleu notori en el camp dels estudis literaris, com palesen, entre d'altres, Wellek i Warren, Aguiar e Silva i Guillén³. Per a Zirmunskij, la comparació ha de ser entesa com una *Methodik*, però no com una *Methodologie*, ja que no es basa en un conjunt de principis teòrics derivats d'una concepció del món⁴. En tant que mètode, assenyala Zirmunskij, la comparació és un principi bàsic d'interpretació històrica, útil tant per als estudis literaris com per a d'altres disciplines humanes i socials⁵:

"It seems to me that in literary research, as well as in other social studies, comparison has always been -and must always remain- the basic principle of

³ René Wellek i Austin Warren, Teoria literaria, Madrid, Gredos, 1979, p. 57 i ss.; Vitor Manuel de Aguiar e Silva, Teoria de la literatura, Madrid, Gredos, 1975, passim; i Guillen, op. cit., passim.

⁴ Zhirmunski, Vergleichende Epenforschung, Berlin, Akademie-V, 1961, p. 7, citat per Guillén, op. cit., p. 125.

⁵ La utilitat de la comparació en el camp de les ciències socials és ja un lloc comú. Des del terreny periodístic, Hèctor Borrat és un decidit partidari del mètode: l'aplica amb èxit en els seus treballs de periodisme comparat, com ara "Once versiones noratlánticas del 23-F" (dins Anàlisi, Bellaterra, Servei de Publicacions de la U.A.B., núm. 4, 1981, pp. 91-113); però també, sobretot, en les seves recerques recents sobre les possibles aportacions de la Periodística a la Política Comparada: "Aportes de la Periodística a la Política Comparada" (dins Periodística, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, núm. 1, 1989, pp. 59-77). Aquesta segona línia d'investigació és, salvades les distàncies, anàloga a la que jo proposo, en la mesura que desenvolupa el mètode comparatista no ja intradisciplinàriament -a l'interior dels estudis periodístics-, sinó interdisciplinàriament -tot comparant Periodística i Política Comparada.

historical interpretation."⁶

El valor epistemològic de la comparació entesa com a mètode de coneixement ha estat reconegut explícitament o implícitament al si de molt diverses disciplines. Des del segle XIX hom troba sovint nomenclatures que ho palesen: ètica comparada, psicologia comparada, lingüística comparada, investigació comparativa de la conducta, ciència social comparativa, dret comparat, anatomia comparada, etcètera⁷. El desenvolupament i la consolidació parcial de tals branques de la investigació durant el segle XX resulta, entre d'altres causes,

"de la convicció de que el monismo y atomismo que domina en ciertos campos, la limitación positivista a los fenómenos externos y a los hechos mensurables, la sistemática rígida, ligada a ello, y sobre todo el aislamiento del objeto y de la metodología, ya no pueden satisfacer las exigencias de una actividad investigadora moderna y dinámica."⁸

El comparatisme, doncs, ha adquirit carta de naturalesa en àmbits molt diferents de l'activitat científica. Pel que fa a l'estudis literaris, però, la seva aptitud metodològica mostra trets particulars.

⁶ V.M. Zirmunskij, "On the Study of Comparative Literature", dins Oxford Slavonic Papers, XIII, 1967, p. 1, citat per Guillén, op. cit., p. 125.

⁷ Aquest fet és constatat per molts autors. Veure, en particular, Manfred Schmeling, "Literatura general i comparada. Aspectos de una metodología comparatista", dins Schmeling et alii, Teoría y praxis de la literatura comparada, Barcelona, Editorial Alfa, 1984, pp. 5-38.

⁸ Schmeling, op. cit., p. 14.

2.2.1.2. La comparació en els estudis literaris:

Literatura Comparada

La història de la Literatura Comparada posa de relleu les dimensions del trasbalsament que el moviment romàntic ocasionà en el pensament literari durant el trànsit del XVIII al XIX: la crisi, segons Guillén,

"de un solo mundo poético, una sola Literatura -basada en los paradigmas que brindaban una tradición sigular, una cultura única o unificada, unas creencias integradoras; y las enseñanzas de una Poética multiseccular y casi absoluta".⁹

L'heretgia romàntica esquerdà els fonaments del pensament literari tradicional. D'aleshores endavant, sobretot a partir del gir copernicà que comportà el formalisme rus, la història de la reflexió literària seria irreductible a una sola teoria totalitzadora; en l'època contemporània no hi ha ja una tradició única, europea i cristiana, sinó tradicions literàries diverses que cal conèixer i assimilar; han deixat de tenir validesa les poètiques normatives escolàstiques, substituïdes com més va més per un pensament literari tenyit de científisme i d'historicisme, és a dir, bolcat a la classificació, l'anàlisi i la descripció diacròniques. Com diu Guillén,

"Llegados a la época moderna no sólo la unicidad de la literatura nacional -que sirvió primero de sustituto y refugio- es una engañifa. Hoy es irreductible la literatura a una tradición única, accesible tan tranquilamente al talento individual, como suponía T.S. Eliot. Es irreductible la historia literaria -al igual que las demás historias- a una sola teoría totalizadora. Es irreductible la

⁹ Guillén, op. cit., p. 33.

literatura a lo percibido por el lector que se ciñe al análisis o a la descomposición de unos pocos textos solitarios. No se rinde la literatura a la angosta mirada del crítico monometódico y monotéorico; ni a la del perito en una sola época, un solo género. Es irreductible la literatura a lo que producen y enseñan un puñado de países del Oeste de Europa y de América. Ni puede tampoco reducirse a aquello que cierto momento y gusto tienen por literario y por no literario."¹⁰

Durant el segle XX, els estudis literaris han estat maculats per la ruptura amb el pensament literari tradicional de què foren responsables els formalistes russos. L'atac subvertí els mateixos fonaments del paradigma dominant: d'antuvi, l'objecte de coneixement dels estudis literaris, vist ara no com una unitat de textos canònics de ficció llegats per la Tradició i establerts per la crítica, sinó com una diversitat de literatures heterogènies per procedència nacional, nivell estilístic, adscripció genèrica i funció social; a més, l'actitud epistemològica, que substituï la tradicional funció normativa i prescriptiva de les poètiques escolàstiques per la voluntat de classificar, descriure i analitzar les obres literàries.

Les teories literàries del segle XX han prestat atenció a parcel·les abans ignorades o menystingudes: les literatures popular, oral, comercial, rosa, negra, pornogràfica, periodística o testimonial han merescut també l'atenció de crítica i teòrics. L'anomenada *Trivialliteratur*, abans menyspreada, ha estat incorporada al nou paradigma. Amorós, per exemple, constata que "parece

¹⁰ Guillén, op. cit., pp. 34 i 35.

hoy muy claro que la literatura y la subliteratura no son compartimentos estancos, incomunicados, sino que existen muchos canales que las ponen en interrelación"¹¹.

El reconeixement de la diversitat i la heretogeneïtat del fet literari ha situat en primer pla l'aptitud de la Literatura Comparada per retrer-ne compte. El problemes metodològics amb què el comparatisme literari s'enfronta són nombrosos, però. El més important és tal vegada la mateixa natura expansiva de la comparatística; tal com ho expressa Schmeling,

"el hecho de que su material empirico se encuentra repartido entre diversas literaturas nacionales y artes y ámbitos científicos, que está familiarizada con campos de trabajo muy diferentes y que, por encima de ello y en cuanto es una "área", tiene que aclarar sus relaciones con otras disciplinas afines -en parte por su contenido y en parte metodológicamente."¹²

Tot i que alguns comparatistes restringeixen l'objecte de coneixement de la Literatura Comparada a les relacions purament *intraliteràries*, es pot dir que el comparatisme literari més innovador es mostra cada vegada més interessat per incorporar-hi també les connexions entre la Literatura en sentit restringit amb d'altres formes de producció artística, comunicativa o discursiva, siguin lingüístiques (relacions *interliteràries*) o no lingüístiques (relacions *intermediàtiques*). En paraules de Remak,

"Comparative Literature is the study of literature beyond the confines of a particular country, and the study of the relationships between

¹¹ Andrés Amorós, Introducción a la literatura, Madrid, Castalia, 1979, p. 201.

¹² Schmeling, op. cit., 5.

literature on the one hand and other areas of knowledge and belief, such as the arts (e.g., painting, sculpture, architecture, music), philosophy, history, the social sciences, religion, etc., on the other. In brief, it is the comparison of one literature with another or others, and the comparison of literature with other spheres of human expression."¹³

Les noves orientacions del comparatisme literari proporcionen, doncs, una fecunda perspectiva de coneixement, capaç de satisfer, en el camp dels estudis literaris contemporanis, el lema horacià *ut pictura poesis* (la poesia és com la pintura), esdevingut ara veritable emblema de les col.laboracions interartístiques i intermediàtiques.

La possibilitat que el modern comparatisme ofereix d'estudiar les relacions entre la literatura i d'altres àrees d'activitat comunicativa, artística i discursiva ens proporciona, doncs, una clau de volta prou sòlida per plantejar l'estudi comparat de les relacions entre literatura i periodisme. A aquesta espècie de comparatisme -anàleg al que permet estudiar les relacions de la literatura amb la pintura, la música, la història, la filosofia i les ciències socials- proposo anomenar-lo *Comparatisme Periodístico-Literari* (CPL).

Tal com l'entenc, el Comparatisme Periodístico-Literari és un mètode de coneixement que es defineix per dos trets essencials: de primer, la investigació sistemàtica d'un objecte de coneixement format

¹³ Henry Remak, "Comparative Literature, its Definition and Function", dins N.P. Stallknecht i H. Frenz, *Comparative Literature: Method and Perspective*, Carbondalle, Ill., Southern Illinois U.P., 1961, p. 3.

per les relacions diacròniques i sincròniques entre l'activitat literària i l'activitat periodística; en segon lloc, l'estudi d'aquest objecte de coneixement des d'una perspectiva netament interdisciplinària, que conjuga *ad hoc* les aportacions teòriques i metodològiques dels estudis periodístics, d'una banda, i dels estudis literaris i lingüístics, d'una altra.

Ara ens cal, però, abans d'exposar amb detall les característiques d'aquesta mena de comparatisme, examinar què li pot proporcionar el comparatisme literari de què es nodreix.

2.2.1.3. Modalitats de la literatura comparada

L'exercici del comparatisme literari suposa l'existència d'una *base adequada de comparació*, això és, d'una relació raonable entre l'actitud comparatista i el seu objecte de coneixement. En virtut d'aquest criteri d'adequació, és possible distingir, seguint la proposta de Guillén¹⁴, cinc tipus de comparació.

1. Estudi de les relacions literàries

Hereu del primer comparatisme vuit-centista, basat en l'estudi de les influències entre autors i obres, aquesta modalitat comparatista té avui dos terrenys propis d'atenció: d'una banda, l'estudi de les connexions entre les literatures anomenades *nacionals*; d'una altra, gràcies en part a les aportacions de la lingüística i la semiòtica contemporànies, l'estudi de les relacions *interliteràries* -entre la literatura *sensu stricto* i d'altres activitats lingüístiques de tipus artístic, comunicatiu o discursiu- i *intermediàtiques* -quan aquestes activitats no tenen caràcter lingüístic predominant¹⁵. Les recerques sobre la

¹⁴ Guillén, op. cit., p. 122 i ss.

¹⁵ Veure, en especial, sobretot pel que fa a la denominada *il·luminació recíproca de les arts i a les anomenades formes mixtes*, l'article de Franz Schmitt-von Mühlenfels, "La literatura y las otras artes", dins Schmeling, op. cit., pp. 169-193.

intertextualitat s'inscriuen de ple en aquest segon terreny del comparatisme de relacions.

Cal assenyalar, a més, que l'estudi comparat de les relacions s'hi coordina amb d'altres branques de la Literatura Comparada actual, com ara la Genologia, la Tematologia i la Morfologia, de les quals ens ocuparem tot seguit. L'estudi de les relacions, llestat des dels seus orígens pel pes del biografisme, el positivisme i l'impressionisme, és tanmateix la modalitat menys rellevant del comparatisme literari recent.

2. Estudi dels gèneres (Genologia)

La complexa problemàtica dels gèneres, que travessa verticalment la història del pensament literari i transversalment la teoria literària contemporània, conforma un dels terrenys bàsics d'atenció de la Literatura Comparada¹⁶. A la Genologia cal atribuir-li, en part -al costat de la formidable embranzida dels formalistes-, la crisi de la teoria clàssica dels gèneres, de caràcter normatiu, i la seva substitució per les modernes teories analítico-descriptives, enfrontades a una varietat incessantment canviant de gèneres que cal distingir, caracteritzar i classificar. La Literatura Comparada té força coses a dir en relació a aquesta qüestió sempiterna,

¹⁶ Em remeto a les idees que Willy Berger exposa a "Teoría de los géneros e investigación comparada de las artes", dins Schmeling, op. cit., pp. 135-168.

com tindrem ocasió de veure més endavant.

3. Estudi dels temes (Tematologia)

La branca de la Literatura Comparada que s'ocupa de l'estudi dels temes i motius literaris tenia en compte, al segle XIX, l'examen dels diversos tractaments literaris d'un mateix assumpte -la ciutat, l'amor, la mort, els mites nacionals, etcètera-, sovint confegint interminables catàlegs erudits saturats de títols, autors i matèries.

En les últimes dècades, però, després de la crisi que la Tematologia positivista patí a causa de la implacable crítica a què fou sotmesa pel Formalisme i pel *New Criticism* durant la primera meitat del segle, la recerca tematològica ha reviscolat, a mans d'investigacions vinculades a les de caràcter genològic i morfològic¹⁷.

4. Estudi dels procediments formals (Morfologia)

Per oposició a l'excessiu *contentutismo* de la tradició tematològica, la vessant morfològica de la Literatura Comparada ha fet èmfasi en l'estudi de les formes, això és, en els procediments o mecanismes de construcció i d'expressió dels textos artístics. Tot i que els

¹⁷ Manfred Beller fa una excel·lent exposició de la situació actual del comparatisme tematològic a "Tematologia", dins Schmeling, op. cit., pp. 101-133.

formalismes -inaugurats pel formalisme rus, però no limitats a ell- ultrapassen l'àmbit del comparatisme literari, aquest n'ha rebut una contribució fonamental, ben probablement la més important de totes.

L'estudi comparat de la morfologia dels textos¹⁸ s'ha revelat fecund i suggeridor, en la mesura que ha permès deixar enrera l'historicisme positivista, el biografisme i l'erudició tematlògica. No sembla, però, que el comparatisme morfològic sigui incompatible amb les altres branques del comparatisme literari contemporani; altrament, el seu èxit heurístic depèn en bona part de la conciliació amb les altres perspectives -Genologia i Tematologia, sobretot.

5. Estudi de les configuracions històriques (Historiologia)

La historiologia és una branca del comparatisme que s'insereix en el terreny més vast de la historiografia literària, a la qual proporciona contribucions importants. En particular, la historiologia investiga comparativament les possibilitats d'ordenar la història literària, mitjançant conceptes com ara els de període, generació,

¹⁸ Guillén exposa les possibilitats i els límits del comparatisme morfològic a op. cit., pp. 182-247.

moviment, escola, tendència, corrent i d'altres¹⁹. A partir d'aquestes nocions, sovint polèmiques i de difícil aplicació, la historiologia és capaç d'encarar qüestions suscitàdes per altres branques del comparatisme i dels estudis literaris en general: l'estudi de les maneres com es constitueix i es llegeix, a cada època, la tradició literària, n'és un bon exemple. Els problemes que aborda la ja al·ludida *estètica de la recepció*²⁰ i, en general, la sociologia de la literatura s'adiuen amb el comparatisme historiològic.

¹⁹ Martin Brunkhorst discuteix l'ús d'aquests conceptes a "La periodizaci3n en la historiografia literaria", dins Schmeling, op. cit., pp. 39-68. Veure també: P. Brunel, Cl. Pichois, A.-M. Rousseau, Qu'est-ce que la littérature comparée, Paris, Armand Colin Editeur, 1983, pp. 80-84.

²⁰ Maria Moog-Grünewald valora les contribucions de l'estètica de la recepci3n a la Literatura Comparada a "Investigaci3n de las influencias y de la recepci3n", dins Schmeling, op. cit., pp. 60-100.

2.2.2. COMPARATISME PERIODISTICO-LITERARI (CPL)

Tal com deia al capítol anterior, la naturalesa expansiva del comparatisme ha permès els investigadors de plantejar, a més del tradicional estudi de les relacions intraliteràries, el de les relacions interliteràries i intermediàtiques. Gran part de l'esforç dels comparatistes s'ha esmerçat en la primera d'aquestes modalitats; tant la segona com la tercera han estat amb prou feines esbossades.

Al meu parer, l'estudi de les relacions entre periodisme i literatura, tradicionalment caracteritzat per la improvisació, l'impressionisme i l'erudició positivista, és susceptible de ser encarat mitjançant una nova modalitat del mètode comparatista que he proposat anomenar Comparatisme Periodístico-Literari (CPL).

2.2.2.1. Utilitat heurística del comparatisme periodístico-literari

Al nostre país, els estudis sobre les relacions entre periodisme i literatura han estat esparsos i ocasionals, impressionistes i, en general, mancats de rigor. Aquesta orfenesa teòrica es pot atribuir, crec, a una doble raó: de primer, historiadors i crítics literaris no han cregut necessari ocupar-se del periodisme, ni molt menys de la connexió d'aquest amb la literatura; després, els estudiosos del periodisme i de la comunicació, potser a causa de l'adolescència de les disciplines que cultiven, han menystingut o simplement bandejat la qüestió -com a molt,

s'hi han referit de passada, com qui parla d'un tema menor. L'oblit d'uns i altres contrasta, tanmateix, amb l'interès que aquests estudis mereixen i amb la importància que cal atribuir-los.

En aquests darrers anys, alguns investigadors han reparat en part aquesta mancança i han revifat un debat que semblava difunt. El motiu n'ha estat, sobretot, l'impacte que durant els anys seixanta i setanta causà la producció dels anomenats *new journalists* estadunidencs -Tom Wolfe, Truman Capote, Norman Mailer o Hunter S. Thompson-, complementat a Europa per l'èxit de periodistes-literats com Ryszard Kapuscinski, Günter Wallraff o Oriana Fallaci. A Espanya i a Catalunya, l'eclosió de noves formes de periodisme literari, de la mà d'autors com ara Manuel Vicent, Francisco Umbral, Josep Maria Espinàs, Ricardo Cid Cañaverall, Montserrat Roig, Rosa Montero, Manuel Vázquez Montalbán, Maruja Torres o Joan Barril, ha reviscolat timidament la vella polèmica sobre periodistes i literats, sempre a l'ombra allargada del mestres Larra i Pla.

Al meu entendre, la necessitat d'estudiar amb rigor les relacions entre periodisme i literatura depassa els capricis de les modes i les vogues culturals. I això perquè no es tracta d'un assumpte contingent o menut, sinó d'un complex àmbit integrat per pràctiques múltiples, les quals susciten preguntes cabdals que tant els estudis periodístics com els estudis literaris han de respondre.

El que proposo és doncs, de fet, la fundació d'una nova disciplina, encaminada a l'estudi de les relacions entre periodisme i literatura, a la qual, ja ho he dit,

anomeno Comparatisme Periodístico-Literari. Per a
constituir-la cal, primer, definir quin és el seu objecte
d'estudi, i després, establir un marc teòric *ad hoc*,
integrat per una sèrie d'hipòtesis i per una metodologia.

2.2.2.2. Objecte i mètodes del CPL

Tal com l'entenc, l'objecte d'estudi del comparatisme periodístico-literari (CPL) ve delimitat pel conjunt de relacions i connexions, diacròniques i sincròniques, entre la cultura periodística i la cultura literària. Es tracta d'un comparatisme de caràcter *interliterari*, en la mesura que investiga els contactes entre dos tipus d'activitat lingüística.

Tot partint de les modalitats de comparatisme literari que hem exposat abans (a 2.2.1.3.), el CPL ha d'atendre les següents parcel·les:

1- Estudi històric (Comparatisme historiològic i de relacions)

2- Estudi dels temes i motius (Comparatisme tematològic)

3- Estudi de les formes d'estil i composició (Comparatisme morfològic)

4- Estudi dels gèneres (Comparatisme genològic)

2.2.2.2.1. COMPARATISME HISTORIOLOGIC

De fet, el comparatisme historiològic és, malgrat la seva aparença d'illimitació i de vaguetat, la més ambiciosa de les modalitats del CPL, ja que ha de ser entesa com a vertebració de les altres i, alhora, en un futur encara llunyà, com el seu corolari desitjable.

El CPL historiològic s'ocupa, en general, dels nexes que històricament han existit entre periodisme i literatura, i es parent directe de la història literària, d'una banda, i de les històries del periodisme i de la comunicació social, d'una altra.

Aquesta modalitat del CPL ha d'aspirar a establir les adequades connexions històriques entre periodisme i literatura, de manera que sigui possible ordenar amb la necessària perspectiva diacrònica totes les altres facetes i àrees del CPL.

Així doncs, l'objecte del comparatisme historiològic ha de partir de la *periodificació* de l'objecte d'estudi, per tal d'edificar sobre ella connexions de tipus diacrònic -entre *èpoques*, *períodes* i *generacions* diferents de les històries literària i periodística- i sincrònic -entre *moviments*, *escoles*, *corrents* o *tendències* coetànies.

Però, el tarannà historicista d'aquesta branca del CPL no ha de tenir pas arrel positivista -a manera de catàleg erudit de dates, corrents, obres i autors-, sinó dialèctic, per tal com cal que interpreti històricament l'objecte d'estudi tot relacionant-lo amb la resta d'esferes de la

vida social i cultural.

Vull fer notar el lligam entre aquesta mena de comparatisme històrico-dialèctic i d'altres disciplines humanes i socials amb llarga tradició o de nova implantació. Entre aquelles hi ha, ja ho he dit abans, la *història literària* i la *història del periodisme*. Entre aquestes s'hi compten la *sociologia cultural* i, en lloc destacat, tant l'*estètica de la recepció* com la *història de la comunicació social*, amb el seu èmfasi en la interpretació materialista i dialèctica de la relació entre la història de les formes i mitjans socials de comunicació i la resta d'àmbits socials, especialment els de caràcter cultural.

L'estètica de la recepció obre, crec, un vast camp de possibilitats de coneixement, molt superior al que permetia el tradicional comparatisme d'influències. De primer, perquè situa en el centre del seu interès les *estacions d'elaboració del text*, això és, el conjunt de factors històrics, socials, culturals i psicològics que intervenen en la seva producció i consum. Després, sobretot, per tal com posa en primer pla la *perspectiva del subjecte receptor*, és a dir, les condicions de recepció conformades pel gust, l'educació, les modes, la disponibilitat econòmica, la censura, la visió del món, i, en resum, el que Jauss anomena *horitzó d'expectatives*²¹.

El problema primordial del CPL històrico-dialèctic és, en termes de Jauss, la *distància hermenèutica* entre

²¹ Més endavant m'ocuparé amb detall d'aquest concepte.

producció i recepció dels textos literaris; és a dir, la convicció que la Tradició no és ja un llegat unitari i invariable transmès necessàriament d'unes generacions a d'altres, sinó un procés dialèctic de trasvassaments i intercanvis sotmesos a condicionaments històrics -retards, acceleracions, silencis i, sobretot, formes canviants de producció i de recepció- d'indole comunicativa, cultural i literària.

Tot seguit exposo, a manera d'il·lustració, algunes qüestions que aquest comparatisme pot contribuir a dilucidar:

- Les transformacions que el gènere assagístic experimenta durant el segle XVIII a les literatures anglesa, francesa i castellana, ¿tenen a veure amb la proliferació de la premsa d'opinió i amb la seva funció com a instrument de combat ideològic entre enemics i partidaris de l'*Ancien Régime*? I doncs, ¿quina relació té l'assaig filosòfic hereditat de Montaigne i Bacon amb el nou assaig polèmic, fins i tot pamfletari, que publiquen els diaris de partit o facció durant els segles XVIII i XIX? ¿Fins a quin punt les imposicions de l'encara restringit espai de la premsa periòdica -publicacions i públics- condicionen les formes compositives i estilístiques de l'assaig set-centista? ¿Es l'assaig *periodístic* un precedent directe de l'article d'opinió contemporani?

- ¿De quina manera va incidir el naixement de la primera premsa d'àmplia difusió durant la dècada de 1830 -al Regne Unit i a França, sobretot- en l'eclosió gairebé

coetània de la novel·la realista de Stendhal, Dickens i Balzac? ?Com varen incidir les exigències mercantils de la novel·la de fulletó en les característiques del realisme novel·listic del vuit-cents? ?El desenvolupament de la primera premsa d'àmplia difusió va ser una condició *sine qua non* de la novel·la moderna?

- ?Es pot considerar el costumisme de Larra, Mesonero Romanos, Robert Robert, Gabriel Maura i Emili Vilanova com un precedent directe, a Espanya i a Catalunya, de la novel·la realista de Galdós i Oller? ?Es el quadre o article de costums un veritable híbrid periodístico-literari, o cal considerar que es tracta d'un gènere literari però publicat a través del mitjà periodístic? ?Pot ser considerat, a la inversa, com una contribució de la nova cultura periodística a la cultura literària? ?De quina manera contribueix, en el cas català, a superar la *decadència* de la prosa catalana i a posar-la en condicions d'esdevenir apta per al desenvolupament d'una literatura *adulta*?

- ?Es la crònica periodística actual un gènere derivat de la crònica històrico-literària medieval de Desclot, Muntaner i Jaume I? ?O potser hi té una relació merament indirecta, i la seva fesomia és explicable per raons més pròpiament periodístiques?

- ?Es la literatura de viatges produïda per literats romàntics (Goethe, Byron, Heine) i científics (Cook, Darwin) un antecedent del reportatge contemporani? ?En quina mesura els trets d'estil i composició de la literatura epistolar varen ser incorporats pels corresponents periodístics del

segle XIX anteriors a les impositcions introduïdes per l'Associated Press durant la Guerra de Secessi6?

- ?Com s'explica, a Catalunya, el fet que una part important de la millor prosa catalana del segle XX hagi estat escrita per escriptors alhora dedicats al periodisme i a la literatura (Pla, Sagarra, Soldevila? ?I com, a Espanya, que un dels cims indiscutibles de la prosa castellana del XIX sigui l'obra periodistica de Larra?

- ?La Renaixença cultural i literària catalana va ser, alhora, una renaixença periodistica? ?S6n aplicables al periodisme el conceptes que designen les gran èpoques de la literatura catalana contemporània (Renaixença, Modernisme, Noucentisme, Neonoucentisme...)?

- ?Com va incidir el trànsit a la societat de comunicaci6 de masses a la Catalunya del primer terç de segle en la literatura catalana de l'època i en la polèmica *generaci6 sense novel.la* que diagnosticà Carles Riba? ?Es que els prosistes, no podent-se guanyar la vida amb l'exercici normalitzat de la literatura, van haver-se de dedicar al periodisme, fora de la torre d'ivori dels poetes noucentistes (que, a la seva vegada, varen escriure també per a diaris i revistes)? I si és així, ?com cal valorar la seva obra *periodistica* en termes estètics?

- ?Es mera coincidència que la crisi de la novel.la realista i naturalista coincideixi en el temps -primer terç del segle XX, aproximadament- amb la definitiva consolidaci6 als països occidentals de la societat de comunicaci6 de masses? ?Va ser el cinema una continuaci6 de la narraci6 literària per altres mitjans? ?Es què la saturaci6 de

documentalisme produïda per la nova indústria de la comunicació empeny els literats a abandonar la reproducció de la realitat i a encastellar-se en el surrealisme, el futurisme, el dadaisme, l'objectivisme, el psicologisme, l'expressionisme i les altres *avantguardes* literàries?

- ¿Són les noves formes de periodisme literari, com proclama Wolfe, hereves de la novel·la realista de ficció, morta des de fa dècades? ¿O serà, en canvi, que les novel·les-reportatge i els reportatges novel·lats no són més que noves formes del proteïc gènere novel·lesc, infiltrat també en els dominis del periodisme industrial de masses?

Preguntes d'aquesta espècie conformen l'àrea d'interès del CPL historiològic. Es tracta, com es veu, d'un terreny suggeridor, enormement prometedor, però quasi orfe de tractament sistemàtic.

2.2.2.2.2. COMPARATISME TEMATOLOGIC

Tot i que, des del punt de vista de la nostra investigació, el CPL tematlògic és el menys rellevant de tots, la seves possibles contribucions als estudis periodistics no són pas negligibles. El CPL tematlògic, com els altres, manca de desenvolupaments concrets, però parteix interdisciplinàriament de dues tradicions constituïdes:

a) d'una banda, de la vessant tematlògica de la Literatura Comparada, que des del segle XIX ha fet importants aportacions a l'estudi de les connexions intra i interliteràries de *matèries, temes, topoi, figures, símbols, tipus, emblemes, al·legories, motius, etcètera*. Es propi d'aquesta branca del comparatisme literari l'estudi del tractament literari dels mites de Don Joan, Faust o Prometeu, o de les figures de l'avar, l'adúltera o el criminal, o dels temes de l'amor, la mort, el destí, o d'al·legories com la de *la nau de l'Estat*;

b) d'una altra, el CPL tematlògic parteix dels estudis molt més recents sobre *tematització*, els quals estan donant ja fruits concrets en el camp de la sociologia de la cultura i la comunicació. Pertanyen a aquest àmbit, per exemple, els estudis sobre els mecanismes de construcció comunicativa de les visions del món mitjançant la focalització de l'atenció dels públics sobre conjunts de